

RAHVUSOOPER EESTI MOODI?

KAS MEIL ON KA BROADWAY?

Eesti on kärmesti ja innuga aktsepteerinud ühineva maailma mallid. Meil on eurolaul, eesti film on korra käinud Oscarit nuusutamas, kohalikud telekanalid näitavad samasugust universaalseepi nagu mistahes teises natukenegi arenenud ja natukenegi läänemaises riigis.

Ja loomulikult on eesti teatrilgi oma Broadway. Tõsi küll, too mõiste ei tähenda meie oludes (veel?) kohahütsust. Kohalik Broadway võib paikneda teatrisaalis või vabas õhus, leida aset mere kaldal asuvas kultuuripalees või rahvusooperi staatust taotlevas kollases teatrimajas. Sest Broadway või West End peab ühel riigil olema, niisama nagu seep, eurolaul ja naisteromaanid.

Kõiki neid nähtusi võib kutsuda kitsiks, kämbiks või massikultuuriks. Kultuuriringkonnas on neid trendikas irooniliselt põlastada (ja ometi tasahilju vaadata ning kaifida?!). Ent tõsiasi on seegi, et seepi tervikuna tarbitakse (ja ohjeldamatult) nii arengu- kui arenenud maal. See on isemoodi virtuaalne reaalsus enamusel (sest tõsireaduslik virtua-

David Lynchi “Twin Peaks” oma sürraalse krimimaailmaga ja muusikalide hulgas “Viiuldaja katusel” oma ebatavalise traagika ja mõtestatusega. Niisamuti on parima filmi Oscarit saanud “Gandhi” ja “Viimane imperaator”. Ja kindlasti on ka Broadwayl mängitud väga häid tükke väga heas lavastuses ja väga heas kehastuses.

ELURÕÖM JA ELUJAATUS

Jerry Hermani—Michael Stewarti “Hallo, Dolly!” jääb kusagile sinna keskmiste, hästi tehtud muusikalide piirimaile. Tempot on, intriigi, mille sarmikas kupeldaja paika paneb, jääb tavamõistusega arutades küll pisut jaburaks, aga on teemasid ja teemakesi, tegevus paikneb siia-sinna, vahel pakutakse mõttehetki Dollyst ja tema üllahingelisest suhtest oma kadunud abikaasaga. Mängit väga olulist sotsiaalset või üldinimlikku sõnumit siit küll ei kogu, ent lihtne ja ilus paatos on ometi olemas — vaadake ja nautige Dolly Gallagheri elurõõmu ja elujaatust! (Kui hästi otsida, siis võiks muidugi kujutleda mõne heaolühiskonna püümist rabeleva lääne avangardla-

Dolly elurõõm ja elujaatus on lavastuses täiesti olemas.

Foto: Harri Rospu

Kilgase Cornelius Hackl, saab pilt juba ärritavalt vastuoluline. Ja kui II vaatuse Harmoonia aia pildis härra Hackl dirigendilt “Kaelakee häält” laseb tellida, siis tunduvad hea operetliku maitse piirid lõplikult kaduvat. (Vastuväitena võib muidugi viidata muusikalizantri kujunemisloole, mil muusikalised kasutati tihti-peale menukaks saanud estraadimeloodiaid, ent nii väga tahaks uskuda, et end rahvusooberiks pidava maja lavalaudadel pole siiski vaja orienteeruda Dekoltee stilistikale.)

draamanäitlejate kaasamist (lisaks Tõnu Tepandi Vandergelderile ka Angelina Semjonova Irene Molloy, Liisa Aibeli Minnie Fay ning Tõnno Linnase Barnaby Tucker). Lahendus pole uus, sama võtte efektseima ja mõjusaima väljendusena meenub otsekohe Jüri Krjukovi võimas näitlejatöö “Viiuldajas katusel”. Siiski tundub, et “Dollyle” ei lisa draamakooliga näitlejad midagi enneolematut. Põlised estoonlased paistavad oma lava nõudmisi paremini arvestavat ja tundvat, ka karakterikujunda-

levaid kostüüme, pöörlevat lava. Mare Raidma on piirdunud pigem markeerimisega. (Mis on isegi natuke hämmastav, kui meenutada Raidma kostüümikunstniku tegemisi — lopsakaid, säravaid, suurejoonelisi.) Kui tegevus toimub Vandergelderis poes, on laval riul tomatipastapurkidega, kui kübaratökojas, siis lauake kübaratega... Muidugi võib muusikali lavamaailma vormida ka väga vaeselt, robustselt ja räigelt, ent selle variandi tarvis on “Dolly” jällegi liig ilus. Ning siin paitubki lavastuse kui terviku suurim

omeli tasahilju vaadatud ning kinnit-
da?!). Ent tõsiasi on seegi, et seepi
tervikuna tarbitakse (ja ohjeldama-
tult) nii arengu- kui arenenud maal.
See on isemoodi virtuaalne reaalsus
enamusele (sest tõsiteaduslik virtua-
aalne reaalsus on ometigi vähemuse
erahuvi). Seep pakub reaalsust, kus
ei toimu midagi pöördumatut, kus
pole vaja vastutada, mille puhul piisab
pelgalt sisseelamisest ja mis ei nõua
läbielamist. Sest läbielamine eeldab
mingitki tunnetuslikku huvi, võimalust
kaasa mõelda. Seep ei vaja kaasamõtlemist,
vaid kaasatundmist, tema elab emotsioonist,
mitte mõttest. See ei sunni vaatajat
midagi ära tundma, ennast peegeldatuna
nägema, vaid pakub (köver)peegelduse
asemel teist ja paremat reaalsust.
Seep loob sekti ja sektant-
luse.

Üldjoontes samamoodi toimib
muusikal: laval on teine reaalsus tege-
likkuse asemel, emotsioon mõtte
asemel ja totaalne vabanemine vastu-
tusest. Esmane on pidev liikumine
ja tempo. Konfliktikesed üha tekivad
ja lahenevad, tants põimub laulu, laul
sõnaga, massistseenid vahelduvad
soolonumbritega. Pidev virr-varr
peab kõitma vaataja tähelepanu sed-
davõrd, et ei tekiks mõttepausi, mis
võib žanrile saatuslikuks saada.

Loomulikult ei tähenda see kõik,
et massikultuur või muusikal oleksid
üdini halvad, miinismärgilised näht-
used. Esiteks on neil väga kindel
tarbimisväärtus, mis väljendub nii
vaatajate/tarbijate hulgas kui pileti-
rahas, mida ollakse nõus nende koge-
mise eest välja käima. Teisalt võib
iga täiuseni arendatud asi oma žanri
piiridest üle kasvada ning tähendada
midagi hoopis eramat kui kanooniline
keskmise arvata lubaks. Nii on
traditsioonilise seebi seas olemas

ent mitte ja mis paates on olnud see
mas — vaadake ja nautige Dolly
Gallagheri elurõõmu ja elujaatust!
(Kui hästi otsida, siis võiks muidugi
kujutleda mõne hcaoluühiskonna
püünistes rabeleva lääne avangardla-
vastaja “Dolly” tõlgendust, mille
lähtepunktiks oleks roiskuva kapita-
lismi satiiriline vaatlus ja tigea äri-
hai Horace Vandergelderi
naeruvääristamine, ent seda pole
ikka loosse sisse kirjutatud.)

Mis on siis “Hallo, Dollyst!”
saanud Estonia teatris ja mis puutub
kogu eelnev jutt Ingo Normeti uusla-
vastusse? Alustagem lõpust — Dolly
elurõõm ja elujaatus on lavastuses
täiesti olemas ja tuleb ka kenasti väl-
ja. Helgi Sallo Dolly on suurilmalim-
kum, haakudes enam
stamp-ettekujutusega (heas mõttes!)
muusikali primadonnast. Ta särab ja
veetleb, saab hakkama laulu, tantsu
ja sõnaga, jõuab saali. **Katrin Karis-
ma Dolly** on heitlikum ja dramaatili-
sem, temas aimub pigemini Eliza
Doolittle'i mängukirge ja kirglik-
kust. Tema “rõõmud ja mured” on
pisut maisemad, suhtumised impul-
siivsemad. Oleks pisut jabur küsida,
kumb on Dollym Dolly, kindlasti
võib nii ehk naa, võib maisemalt ja
võib teatraalsemalt. Iseasi, kuidas
see kõik tervikuks haakub või haagi-
tud on...

Paraku hakkab too erinevate
mängulaadide olemuslik vastuolu
ülejäanud tegelaste galerii puhul
üsna teravalt silma torkama.
Kindlasti võib Horace Vandergel-
derit mängida nii, nagu teeb seda **Tõnu
Tepandi** — rameda karakterusega
räuskava vanamehena, ent Helgi Sal-
lo hõrk Dolly on pärit hoopis teisest
stilistikast, hoopis teisest märgisüs-
teemist. Kui neile kahele lisandub
veel tobedalt naeru kõkutav **Tõnu**

peale menuraks saanud estraad-
dimeloodiaid, ent nii väga tahaks us-
kuda, et end rahvusooperiks pidava
maja lavalaudadel pole siiski vaja
orienteeruda Dekoltee stilistikale.)

KAS SEE ON AMEERIKA?

Maitse ja maitsetuse piiril (ehkki
need mõisted ise on muidugi abso-
luutselt subjektiivsed) balansseeri-
vaid hetki on lavastuses veelgi.
Horace Vandergelderi võrgutava ja
“Roosi, mu Roosi...” kõõrutava prei-
li Ernestina (**Eda Zahharova, Mai-
re Haava**) puhul kipuvad nii
kostüüm kui toimingud kangesti
rõhutama elulist (mitte lavaliselt
transformeeritud!) labasust. Samas-
se ritta paigutub ka I vaatuse finaali
tingel-tangel, kuhu on kokku kuhja-
tud valgetes pikkades patškades ole-
vused, sinised suurte kõrvadega
peletised, sekka ilmutatakse Ameerika
lippu ja armsaid väikesi stepptant-
sijaid. On see nüüd ehe Ameerika,
ameerikalikkus, mis lubab piduklei-
di botastega kokku panna ja lihavad
sääred kriitvalgetesse liibukatesse li-
bistada? Sel juhul peaks vist kuidagi
tabama suhet ja suhestatust, irooniat
või kõrvalpilku...

Teise koosseisu (Dolly — **Kat-
rin Karisma**, Vandergelder — **Er-
vin Kärvet**, Hackl — **Mati
Vaikmaa**) stilistika ja žanritunnetus
mõjus tunduvalt ühtlasemana.
Polnud seesugust meelde jääva ere-
duse taotlust, mängiti kerge operetli-
ku varjundi ja tagasihoitusega.
Armunute armumised olid sedakor-
da hoopis lapselikumad ja naljaka-
mad, Horace Vandegelder
koomilisema joonega antud.

Aeg-ajalt tuleb teatris ette pisut
ebatraditsioonilisi asju, millest ei saa
justkui mööda minna. “Dolly” puhul
on kõik senised vaatlejad rõhutanud

tundub, et Dollyle ei ole olnud
kooliga näitlejad midagi enneolema-
tut. Põlised estoonlased paistavad
oma lava nõudmisi paremini arvesta-
vat ja tundvat, ka karakterikujunda-
mise poolelt ei paista suurt erinevust.
Ning paraku on häälekool siiski üsna
eriline asi, üle orkestriaugu kandu-
miseks ei piisa lavakas vormitud lau-
luuskusest.

KAS KALLIS VÕI ODAV?

“Hallo, Dolly!” vastuolude ja
ebakõlade pärispõhjusi tuleb siiski
otsida kaugemalt kui ebaõnnestunud
stseenid ja rollid. **Ingo Normeti**,
Laine Mägi, **Mare Raidma** koos-
töös valminud “Dollys” tundub juba
I vaatuse algusest peale mingi liiv
vahel olevat. Laval liigutakse, ent
tempokuse illusiooni asemel tekib
kaos: kas on liikumisi liig palju või
vähe, kas liig keerulisi või halvasti
kokku harjutatud. Läbi lavastuse ki-
puvad häirima käed — silmariiva-
valt palju on lihtsalt üles tõstetud
käsi, võõraid liigutusi, ületähendus-
likku žesti. Ka muusikali nimilaulus
II vaatuse keskel muudab kogu lava
haarav liikumine toimuva kaootili-
seks.

Dekoratsioon hakkab midagi tä-
hendama või välja mängima alles II
vaatuse Harmoonia aia pildis — siin
annab kahekorruselisus võimaluse
kauni restoraniillusiooni tekkimi-
seks. Samas ripnevad lava kohal
mingid tobedad torukonstruktioo-
nid, mis agulit sümboliseerides ehk
vajalikudki on, ent Harmoonia aia
üle laotudes täiesti võõrkehalikult
mõjuvad. Iseküsimus on muidugi
see, kas lavastustervikut luues on
seatud eesmärgiks lopsakus või mar-
keerimine, kas mulje peaks saama
kallis või odav? Žanrireeglite järgi
ootaks ohtraid dekoratsioone, säde-

Muidugi võib muusikali lavamaail-
ma vormida ka väga vaeselt. robust-
selt ja räigelt, ent selle variandi tarvis
on “Dolly” jällegi liig ilus. Ning siin
peitubki lavastuse kui terviku suurim
puudujääk ja vastuolu — Estonia
“Hallo, Dollys!” pole läbivat joont ja
stiili, lavastus/kujundus/liikumine/
esitus ei paku sädelust ja ebamaist
sära ega räiget naturalismi... Peatu-
tud on kusagil poolel teel, tulemu-
seks lohakas ilutsemine.

RAHVUSOOPER EESTI MOODI

Loomulikult on lavastuse hindami-
sel tähtis kontekst. Eesti Päevalehe
arvustajad käisid “Dolly” puhul väl-
ja üpris ootamatu idee: Estonia pe-
akski “Dollysid” lavale tooma, nii
harjutame publiku siin majas käima,
ja küll nad tulevad siis kord ka oope-
risse... Seesugune lineaarne lähene-
mine paneb pehmelt seeldes
mõtlemale. Kas igapäevane seebioo-
per õpetab hindama Kieslowskit või
Fellinit? Kas “Kaelakee häälest” ko-
hub Erkki-Sven Tüüri kuulajaid?
Elitaarkunst jääb üha rohkem üksin-
da. Variantide paljususe puhul eriti.
Ja kui ka need, kes mõtestama ja
kajastama kutsutud, seda märgata ei
taha/ei oska, siis teeb see lihtsalt ti-
gedaks. Seda enam, et Estonia teatri
aprillikuu 16 etenduse hulka mahub
1 (loe: üks!!!) ooperietendus, 2. ap-
rilli “Boheem”, ning 10 muusika-
li/operetiõhtut. Ons see nüüd ooperi-
ja balletiteater Estonia, muusikalise
komöödia teater või hoopistükkis
rahvusooper eesti moodi?

KADI HERKÜL